

УДК 001 (477) (092)

Віра Огієнко

Краєзнавець, м. Львів

ДАНИЛОВА ГОРА (ДО ІСТОРІЇ РОДИНИ ІВАНА ОГІЄНКА)

У статті подаються цікаві факти з життя родини Івана Огієнка упродовж 1939-1947 рр.

Ключові слова і словосполучення: Холм, переклад Біблії, вогнище просвіти, православна віра.

Наша велика родина, як вітки родоводу Огієнка, так з вітки Литвинчуків, насправді були переплетені своїм гіллям.

Моя мама, МОТРЯ АНДРІЇВНА та ДОМНА ДАНИЛІВНА ЛИТВИНЧУК, дружина І.І.Огієнка, були двоюрідними сестрами. Хати обох братів стояли поруч, через паркан. Приїжджаючи в Брусилів, родина І.Огієнка жила в домі батьків його дружини, в якій був ще молодший брат Петро. В окупаційний період Петро осмілився поїхати до І.Огієнка, архієпископа Холмсько-Підляського, а потім і митрополита Іларіона, як до духовної особи з проською посприяти визволенню з неволі земляків, які знаходилися в концтаборах як військовополонені.

Будучи вже в еміграції (у Винниках під Львовом та у Львові 1920-26 р., а потім у Тарнові (Польща), куди він виїхав з урядом УНР, як міністр віросповідань) І.Огієнко не залишає своєї наукової праці по перекладу Старого Заповіту з оригіналу єврейського тексту «Biblia Hebraica» та Нового Заповіту з грецького тексту «Novum Testamentum Graece». Засобом утримання сім'ї стає для І.Огієнка праця викладача старослов'янської мови та кирилівської палеографії у Варшавському університеті, але з часом його звільняють за спротив полонізації православних богословів.

Тодішній голова Православної Церкви в Польщі митрополит Діонісій з приходом в 1939 р. німців до Варшави змушений був зректися свого сану і здати церковні справи Берлінському архієпископу Серафимові, який зараз же повів русофільську політику в Церкві. Але через рік Діонісія знову повернули на Голову Православної Цер-

кви в Генеральному Губернаторстві. Ніби підтвердився як результат опрацьованих І.Огієнком відповідних історично-наукових пояснень про те, що українці мають безперечне право на власну Православну Церкву. Тоді ж холмське населення домоглося повернення забраного поляками стародавнього українського катедрального Собору Пречистої Діви Марії з усіма будівлями, що належали до нього на святій Данилової Горі. Холмсько-Підляське духовне правління на чолі з о.І.Левчуком взяло владу в свої руки, зв'язалося з Церковною Радою і обрало повдовілого проф.І.Огієнка своїм духовним пастирем [2, с.16].

Першою людиною, яка публічно виставила кандидатуру проф.І.Огієнка, був д-р Ю.Липа — член Варшавської Церковної Ради. При хіротонії, висвячення на єпископа Холмсько-Підляського, І.Огієнка з боку німецької влади не було нікого.

Пізніше розповідали, що німецька центральна влада сильно вигорювала місцевій владі в Холмі, як вона допустила призначення проф.І.Огієнка на високий духовний сан.

Упродовж того періоду, коли Іван Іванович займав цей сан, до нього в консисторію приїжджали його діти — Анатоль, Юрій та Лариса, — які вчилися у Варшаві та Відні. Анатоль починав своє студентське життя в Голландії, а закінчив факультет машинобудування Варшавського політехнічного інституту. Одержавши фах парові машини (двигуни), мав свій запатентований винахід. За першу заробітну платню на фірмі Анатоль зробив своїй мамі дарунок, купивши їй гарну одягу після «європейських» поневірянь. Був одружений Анатоль на Христині, польці за національністю, з якою познайомився в Лозанні, вже на еміграції. Він мав до неї теплі почуття і як до жінки, визволеної з концтабору, і як до доброї, чуйної інтелігентної особи, беззахисної перед своєю долею. Його батько був проти вибору свого сина, згадуючи настанови Домни Данилівни, але Анатоль відстояв свій вибір.

Після 14-ти років життя в Аргентині (Буенос-Айрес) Анатоль з Христіною переїжджають у Нью-Йорк, де Анатоль працює в різних фірмах. Разом вони прожили до того часу, коли вона померла в шпиталі Сороса. Дітей їм доля не дарувала. Анатоль був щедрою і доброю людиною, допомагав рідні в скрутні роки, а також чужим людям, які використовували його для своїх цілей, маніпулюючи його батьком.

Коли Іван Іванович переїхав до Канади (1947 р.), туди ж переїхав і Юрій, який з часом влаштувався на одну із канадійських фірм. Одружений був на акторці-канадійці, мав своє авто, житло, але згодом з цією невірною і хитрою особою мусів розлучитися, залишивши їй все своє майно, і переїхав до Нью-Йорку. Там він вдруге одружується (1962 р.) з українкою Марією Ярославською, з якою прожив 20 років. І для другої дружини Юрій був заінтелігентний, зам'який характером, не конфліктний. Вона використовувала його в своїй роботі стоматолога, а також по догляду за паралізованою матір'ю. Помер він 1982 р. від раку легенів.

Лариса після того їхня, як сім'я залишила Європу, жила в Нью-Йорку, працювала довгі роки бібліотекарем при російському право-

славному монастирі. В останні роки свого життя, з недовірою і холодом сприймала чужих візитерів з України, які нібито добиралися до архівів її батька. Зі своїм чоловіком, професором-германістом Костянтином Бідою вона познайомилася і одружилася ще в Швейцарії, але з часом, вже в Америці, сама його залишила. В Австрії, у Відні, вона закінчила вищу комерційну школу (Гох Гендель Шуле), але за спеціальністю не працювала. Померла Лариса 1997 р. Коли довідалась про свою невиліковну хворобу, то перед кончиною переїхала до Канади, в Монреальський шпиталь. Похована в тому ж місті. Була сильною та вольовою жінкою.

Коли моя сестра Клавдія попала за рознарядкою на роботу в Німеччину, фашистів з Росії вже виганяли. Потяг, який віз невиліковних і в якому була сестра, попав під бомбардування. Людей з вагонів повитягували селяни. Це було на Рівненщині. Сестра з двома дівчатами попросила одного священика, щоб він допоміг їм добратися до холмського родича, тобто Івана Огієнка. На прохання сестри він відреагував позитивно, і декілька парафій допомогли їм добратися до Холму.

Приїхала сестра до Данилової Гори раненько, в консисторії запитали хто вона і повідомили Іларіону, що прибув хтось із родичів. Іларіон дозволив впустити її канцелярію і попросив показати документи. Раніше в нього вже була ніби родина Огієнків з дитиною, але без документів. Іларіон з ними провів розмову, чи знають вони родичів з Брусилова. Родина отримала кімнату, але через тиждень втекла, тому що кожен день Іларіон розпитував про свою численну рідню, про яку так довго нічого не знав, і переконався в їхній брехні. Сестра, одначе, була прийнята, як близька родичка. Розпорядок в консисторії був строгий, кожен з прибулих мав свій робочий обов'язок, відповідний час на відпочинок та прийняття їжі. Обслуговували в канцелярії та приміщеннях, а також в тих кімнатах, де жив Іларіон і його діти, коли приїздили на вакації, монахи та монахині.

Навкруг території Данилової Гори знаходилися поляки та німці, і коли заходили до його кабінету, він просив зброю залишати в канцелярії. Така була його вимога. Інформацію про політичні події він слухав з лондонського радіо.

До Іларіона часто надходили скарги на тяжке положення духовенства та мирян. Польські «фолькдойче» під покровительством німців мордували священиків, дяків, українську православну інтелігенцію, про що Іларіон говорив люблінському губернатору. А той тільки мотав головою і мовчав, але накінець видавив з себе: «Чи є на це докази?». Комісія склала мартирологію (список знищених) з доказами, але німці також мовчали...

В окупованій Польщі фашисти почали розширювати за її рахунок свої землі. Гітлер видав наказ в Гімлерштат (Польща) переселити 2 тис. німецьких сімей, п'ять тисяч польських відібраних дітей формувалися за фашистською ідеологією, а 2 тис. польських дітей було віддано в концтабори. Рейх був зацікавлений знищувати і польську, і українську інтелігенцію.

Німецькі фашисти не допускали ніякого просвітницького і фахового вогнища на Холмщині, хіба як на глум — «кельнерську школу». І то в Берліні, щоб було ким обслуговувати свій «герренфольк». Єдине, що вдалося відстояти після довгих прохань, це відкриття в Холмі Вищої Духовної семінарії. На Холмщині навіть не допускалося розповсюдження української Біблії і Нового Заповіту в перекладі Іларіона. 100 тис. екземплярів Біблії було конфісковано німцями, і німецький уряд передав їх єпископу Мстиславу Скрипнику, зять якого був німецьким військовим. Проти цього митрополит Іларіон запротестував в українській пресі, але даремно.

Коли німці повели наступ на СРСР, з Генерального Губернаторства (як тоді називали Польщу) кордонів на схід від р.Буг та р.Сян, тобто на землі Полісся, Волині, Наддніпрянщини, не відкрили. А в Києві очікували, що митрополитом київським буде Іларіон, однак німецька влада заборонила виїздити йому поза межі Холмщини. Православні миряни України називали його «німецьким в'язнем». На цей сан митив його конкурент, який пильнував це місце, і через довгі роки все-таки добився. Але мільйони православних українців, православна та греко-православна церкви в Канаді були не тільки свідомі того, що митрополит Іларіон був постаттю всеукраїнського, а також постаттю світового масштабу.

На Гірці, як називали Данилову Гору, знаходилися і духовна семінарія, бурса, де жили семінаристи та готель для священників, серед яких багато було емігрантів. Замок князя Данила мав підземні тунелі, і з кабінету Іларіона можна було зайти в церкву і навіть вийти до міста. Все зосталося так, як було при князі Данилові Галицькому.

В підземних галереях замку переховувалися врятовані військовополонені та єврейське населення, яким монахині таємно доставляли їжу та одягу.

Коля родина Іларіона збиралася на Гірці, моя сестра інколи говорила, що її батько страждав від арештів через еміграцію Іларіона, на що він ображався і відповідав: «Свят, свят, Клаво, чому через нас?» Його діти тепло ставилися до моєї сестри, називали її кузиною, дарували їй речі.

Старший син Іларіона Анатоль був людиною з почуттям гумору. Коли не мав гумору або не ладив з молодшим братом, то повертав фото Юрія другою стороною, де була мордочка мавпи. Знав багато пісень з оперет та оперних арій, був знавцем солодких страв. Просив сестру, коли приїжджав на Гірку, щоб вона пішла до ключниці і попросила варення. Тоді вони обоє відводили цим душу.

В середині липня 1944 р. фронт приближався до Польщі. Німці програвали війну, яку на свою голову затіяли. 18 липня Іларіон покидає зі своєю обслугою Холм і відїжджає до Варшави, забравши приватну бібліотеку — 11 тис. томів, наукові доробки, майно. Але для дальшої еміграції з Варшави йому не дали вагону, тут-таки знову відомстили йому за переклад Біблії з гебрійської мови. Зате іншим єпископам надали вагони, в яких вони вивозили навіть свині та коро-

ви. В ощадничій касі Варшави у Іларіона були заощаджені гроші, але німці їх заблокували.

Дочка Іларіона Лариса в той час жила в Австрії, закінчувала у Відні торгівельну школу. Коли прийшлося з Польщі їхати далі на еміграцію, Анатоль збирався на неї, як на вакації. При ньому була маленька валіза, плащ, фото мами, лорнетка (бінокль), зубна щітка, нічна сорочка. Свою двохкімнатну квартиру він закрив на ключ, надіючись скоро повернутися.

Півтора місяці Іларіон, його обслуга і рідня жили в Криниці на Лемківщині. На початку серпня вони дісталися до Штрбського Пlesa в Словачії. Шлях до Словачії був тяжким: йшли потайними маршрутами, заплативши гроші провідникам. Зайві кілограми ваги необхідних речей викидали по дорозі. Кругом лежали завали дерев, спеціально зроблені для захисту підходів до кордону Словачії. Завали обходили або розтягували, але кордон їм вдалося перейти, і по Словачії вже йшли знесилені, зі збитими босими ногами, бо на взутті повідпадали підшви.

За тієї анархії, якою супроводжуються військові дії, було складно врятувати як оригінал перекладу, так і джерела перекладу Біблії. Але друкарка п.Софія Сімянцева, яка передруковувала матеріали Біблії, все-таки врятувала і оригінал, і копію перекладу та привезла їх в Штрбське Плесо.

Далі перед ним стояла нова проблема — перехід кордону Австрії. В Анатолія були заховані останні австрійські марки, які знову прийшлося видавати провіднику. Секретарка Іларіона і він сам несли оригінал рукописного перекладу Біблії на 20-ти товстих зшитках та його копію, боячись за їхнє збереження, пам'ятаючи, як німці в 1939 році знищили переклад Нового Заповіту, спаливши його. І знову тяжкий маршрут, завали дерев, каміння і збиті ноги... Зате другого лютого 1945 р. біженці попадають до католицького монастиря Герцогенбург під Віднем. Вони живуть в ньому півтора місяці, і 11 квітня їхня група прибула до кордону Швейцарії, до містечка Фельдкірх, де вони влаштовуються на проживання в протестантському монастирі.

Монастир був холодним, непривітним на вигляд, але добрі монахи клали на поріг келії, де вони жили, дрова, хліб, молоко. Вечорами дівчата грали на знайденій гітарі і співали в два голоси. Один голос йшов «басом» — валяли дурня. Цютливі монахи думали, що до дівчат ходять чоловіки і з ними співають, про що скаржилися Іларіону.

А 30 квітня біженцям дозволили перейти кордон через Шаанвальд. Іларіона з його близьким оточенням доставили в розподільчий табір Букс, де вони пробули три дні. Іларіону виділили готель, всі інші жили в бараках. Тут їх чекали неприємні процедури, їх роздягали наголо, а одержу прогрівали, дезінфікували. Не обминуло це і Іларіона, що викликало в нього обурення, як у церковної особи.

Швейцарія не впускала біженців до своєї країни, але Іларіона завдяки заступництву Лондонського Біблійного товариства впустили. Надалі уряд Швейцарії призначив їм місце проживання — Лозанну, в якій вони прожили більше двох років.

За свою 4-х річну працю в Холмі І.Огієнко своїми власними коштами утримував велику консисторію, працюючи по 15-18 годин без перерви, підірвавши тим самим своє здоров'я. Практично консисторія жила за рахунок його видань, і використати хоча тиждень для лікування він не зміг. Хворобу (аденому простати), яку він набув, запущений настільки, що вимушений був рятуватися трьома операціями, які переніс уже в Лозанні. Перша була зроблена в серпні 1945 р., а в грудні цього ж року лікар М.Секретан прооперував його два рази. Одужував він весь 1946 рік у старечому домі «Віфанія». Після одужання Іларіон продовжує відшліфовувати ясність думок та простоту висловів (при рівнозначній ритмічності) перекладу на українську мову Біблії з історичного оригіналу.

Ревізійна комісія Бритійського Біблійного Товариства оцінила переклад як класичний, де якнайточніше збережено характер оригінальної мови, без порушень фразеології та законів перекладної мови.

У Швейцарії для Іларіона і його близького оточення було скрутно в матеріальному відношенні. Потрібно було шукати засобів для виживання. А знаходили їх дуже просто-обмінювали товари, необхідні для селян дальніх кантонів, на продукти для себе. Цим займалися чоловіки.

Моя сестра також влаштувалася в пансіонаті, де жили аристократичні старушки, яким була потрібна поміч в повсякденному житті. Разом з тим вона закінчила два курси медичних сестер у вечірній час. Люди прихильно ставилися до оточення Іларіона, по мірі можливості допомагали їм.

І тільки 19 вересня 1947 р. на запрошення канадійської Греко-Православної церкви Іларіон прибув до Вінніпегу, де в сані митрополита очолює український православний Собор Святої Покрови по вулиці Борревс-Сінклер до 29 березня 1972 р. Цей Собор добудовували на візирець Собору Св.Апостола Андрія Первозванного в Києві.

Помер Митрополит Іларіон, професор І.І.Огієнко на 91-му році життя в лікарні Мізерикордія в Вінніпезі (Канада). Похоронили його на цвинтарі Св.Воскресіння, в православній секції цвинтаря Глен Іден (Вінніпег).

Як говорив його однодумець проторосвітер Григорій Метюк, митрополит Іларіон був воїном у відстоюванні українського православ'я:

«Інколи щиро патріотичні праці Митрополита Іларіона часто зустрічали незрозуміння, а навіть злу волю зі сторони тих осіб, які живуть тільки теперішнім моментом, не вглиблюючись в духовні процеси нашого народу на протязі цілого його історичного буття та недобачаючи тих тяжких наслідків, які сховані в відірваності нашого народу від його духовного багатства в минулому» [2, с.64].

І в наш час знаходяться псевдоісторики, які в замилюванні свого нового «відкриття Америки», достеменно і глибоко не знаючи історії православ'я, твердять про те, що князь Володимир не приймав православ'я, тому держава Україна не є православною, та подають цілий ряд інших версій. Ці версії вкладають вони в голови нового покоління, налаштовуючи їх на прийняття чужої релігійної ідеології, тобто руйнують православ'я.

Тож боротьба за православіє не спиняється і в наш час. Однак шкідливі для православія ідеї набувають, на жаль, цивілізованих форм і продовжують його руйнувати.

Політичні, світські проповідники, хитрі, мудрі, підступні, діють замасковано і тепер, боячись відверто говорити народу про те, що Православна Віра спасла Україну від національної загибелі. Віра і народ – єдині! Так говорять про це історія Руси – України!

Список використаних джерел:

1. *Газета «Вісник»*. – Вінніпег, Манітоба. – 1972 р. – 15 квітня. – С.15-16.
2. *Метюк Григорій*. Людина праці. Десятиліття архіпастирської праці Митрополита Іларіона. Вид. ювілейного комітету. – Слово Істини. – Вінніпег, Манітоба. – 1950. – Листопад-грудень. – №37-38 – С.16, 59-61, 64.
3. *Митрополит Іларіон*. Біблійні студії. Богословсько-історичні нариси і духовна культура України. – Вінніпег, 1963. – Т.І.– С.239-242.

The article reveals interesting facts from the life of Ivan Ohienko's family from 1939 to 1947.

Key words and word-combinations: Holm, translation of the Bible, Prosvita centre, Orthodox religion.

Отримано: 21.04.2007 р.